

УДК 37.017.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/50-60>**Мар'яна САЛЮК,***orcid.org/0000-0002-5231-9844*

кандидат географічних наук,

*доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна), maryana.salyuk@uzhnu.edu.ua***Михайло МИКИТА,***orcid.org/0000-0001-6621-371X*

кандидат географічних наук,

*доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна), mykhailo.mykyta@uzhnu.edu.ua***Василь ЛЕТА,***orcid.org/0000-0001-9111-7121*

кандидат географічних наук,

*старший викладач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна), vasyl.leta@uzhnu.edu.ua*

ВИВЧЕННЯ ШКОЛЯРАМИ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА КРАЮ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТТЯ)

У статті досліджується питання вивчення школярами етнокультурного середовища Закарпаття. Проаналізовано особливості етнокультурного виховання школярів як важливої складової освітнього процесу. Встановлено, що в освіті України відбуваються зміни, які пов'язані з модернізацією структури та змісту шкільної географії. Головним завданням останньої є забезпечення для учнів комфортних умов навчання, всебічного реалізувати їх природний та інтелектуальний потенціал, спонукати до самоосвіти, самовдосконалення, формувати важливі географічні та загальні компетентності. Для цього педагогу в освітньому процесі необхідно створювати або розробляти нововведення, які сприятимуть кращому засвоєнню знань, використовувати різноманітні інноваційні освітні техніки, моделі, засоби, методи навчання та виховання. Вивчення школярами етнокультурного середовища Закарпаття відбувається як в урочній формі, так і в позакласній роботі. Соціокультурну розбіжність національних меншин та етнічних груп школярі починають вивчати у 8-му класі згідно шкільної програми. Проте на вивчення цієї тематики відведено декілька годин. Тому вважаємо за необхідність використовувати і екскурсійно-туристичний метод під час навчання, щоб доповнювати шкільний матеріал екскурсіями до етнографічних музеїв, скансенів, краєзнавчих кімнат, відвідувати різні етнофестивалі та свята. Проведення екскурсій на природні та культурні географічні об'єкти є одним із найцікавіших для учнів методів позакласної роботи. Він підвищує мотивацію школярів у вивченні географії, дозволяє більш детально ознайомити учнів із духовними, культурними та мистецькими надбаннями етнічних спільнот та національних меншин краю, сформувати толерантне ставлення до представників інших культур. Отже, вивчення школярами етнокультурного середовища Закарпаття засобами екскурсійного туризму є цікавим, практичним і результативним. Адже область відзначається етнічною різноманітністю населення, значною полікультурністю, строкатим етнопольним суспільством, яке історично формувалося протягом тривалого часу.

Ключові слова: етнокультурне виховання, етноси, національні меншини, екскурсійно-туристичний метод.

Maryana SALYUK,

orcid.org/0000-0002-5231-9844

Candidate of Geographical Sciences,

Associate Professor at the Department of Physical Geography and Environmental Management

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine), maryana.salyuk@uzhny.edu.ua

Mykhailo MYKYTA,

orcid.org/0000-0001-6621-371X

Candidate of Geographical Sciences,

Associate Professor at the Department of Physical Geography and Environmental Management

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine), mykhailo.mykyta@uzhnu.edu.ua

Vasyl LETA,

orcid.org/0000-0001-9111-7121

Candidate of Geographical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Physical Geography and Environmental Management

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine), vasy.l.leta@uzhnu.edu.ua

STUDIES BY THE STUDENTS OF THE ETHNOCULTURAL ENVIRONMENT OF THE REGION (ON THE EXAMPLE OF TRANSCARPATHY)

The article examines the issue of studying the ethnocultural environment of Transcarpathia by schoolchildren. Peculiarities of ethnocultural education of schoolchildren as an important component of the educational process are analyzed. It is established that changes are taking place in the education of Ukraine, which are related to the modernization of the structure and content of school geography. The main task of the latter is to provide students with comfortable learning conditions, to fully realize their natural and intellectual potential, to encourage self-education, self-improvement, to form important geographical and general competencies. To do this, the teacher in the educational process must create or develop innovations that will promote better learning, use a variety of innovative educational techniques, models, tools, methods of teaching and education. Students study the ethnocultural environment of Transcarpathia both in class and in extracurricular activities. Students begin to study the socio-cultural differences between national minorities and ethnic groups in the 8th grade according to the school curriculum. However, it took several hours to study this topic. Therefore, we believe that it is necessary to use the excursion-tourist method during training to supplement the school material with excursions to ethnographic museums, open-air museums, local history rooms, as well as to visit various ethno-festivals and holidays. Excursions to natural and cultural sites are one of the most interesting extracurricular activities for students. It increases the motivation of students in the study of geography, allows students to get acquainted in more detail with the spiritual, cultural and artistic heritage of ethnic communities and national minorities of the region, to form a tolerant attitude towards other cultures. Thus, the study of the ethnocultural environment of Transcarpathia by students by means of excursion tourism is interesting, practical and effective. After all, the region is characterized by ethnic diversity, significant multiculturalism, diverse ethno-national society, which has historically been formed over a long period of time.

Key words: *ethnocultural education, ethnic groups, national minorities, excursion-tourist method.*

Постановка проблеми. Українська школа більш як десятиліття орієнтується на компетенційне навчання, а особливого його розвитку та неухильного дотримання набуло після прийняття законодавчих актів «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепції Нової української школи (2016), Концепції національного виховання (2012). У цих документах розкрито особливості засвоєння здобувачами освіти системи знань, норм та національних цінностей, наближення здобувачів освіти до реалій життя, створення відповідного культурно-освітнього середовища, формування етнічних та полікультурних цінностей, які мають ґрунтуватися на вивченні духовної

скарбниці українського народу, засвоєнні знань про культурний спадок етносів та націй. На основі цього слід розвивати індивідуальні особливості школярів, мотивувати їх до активної і свідомої громадянської позиції, відповідального ставлення до природи та людини, толерантному відношенні до представників різних етносів. Для того, щоб реалізувати ці знання та набути практичні навички, головним завданням педагога в сучасній школі є творчий підхід до роботи, використання інноваційних педагогічних технік, моделей та технологій. Новітні освітні технології, такі як етнокультурне виховання, відіграє у цьому процесі дуже важливу роль. Адже, на думку Є. Марчука,

етнокультурний чинник уже давно знаходиться на першому плані як рушій історичних процесів. Для того, щоби сформувати етнічну свідомість школярів потрібно надати їм знання та уявлення про цінності свого етносу, його культуру, традиції, ідеали, і що важливо, розкрити усвідомлення себе членом цієї спільноти, місця свого народу серед різноманіття інших народів.

Аналіз досліджень. Сучасна наукова та педагогічна література накопичила чимало досліджень щодо застосування етнокультурного виховання школярів у закладах освіти. Серед них варті уваги праці науковців В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Русової, Ю. Руденка, Г. Ващенко, Г. Виноградова, М. Стельмаховича, А. Волошина та ін., які розкривали роль народної культури у вихованні підростаючих поколінь та загалом виховний потенціал етнокультури. Н. Кузан, Ю. Ледняк, В. Лисак зосереджували свої праці на врахуванні регіональних особливостей етнокультури у виховному просторі. Окремі аспекти формування етнокультурної компетентності вивчають Л. Коваль, О. Гуренко, О. Моляко, М. Євтух, О. Будник, В. Кириченко, Л. Маєвська, Р. Ткачук, А. Іщенко, О. Цюняк та багато інших. Проте ця тематика залишається актуальною і надалі.

Мета статті. Розкрити особливості вивчення школярами етнокультурного середовища Закарпаття із використанням сучасних освітніх технологій, методів та засобів навчання.

Виклад основного матеріалу. Проблеми етнокультурного виховання особистості, визріли вже після Першої світової війни. На початку ХХІ століття, людство на шляху інтенсивної інтеграції та процесів глобалізації поступово втрачає родинні виховні традиції, тому доцільним у процесі етнокультурного виховання школярів є збагачення їхніх знань про культуру, етноси, їх різновиди, поваги до звичаїв свого та інших народів. Л. Маєвська під етнокультурним вихованням учнів розуміє багатогранний і тривалий процес формування у психічних структурах індивіда відчуття кореневої природи етнокультури спільноти, одиницею якої він є, задля глибинного розуміння власного «Я», стимулювання внутрішнього потенціалу в процесі самовиявлення, творчого саморозвитку й самореалізації та цілеспрямованої підготовки до міжкультурного діалогу (Маєвська, 2005: 97).

Беззаперечним є той факт, що під час навчання у зміст освіти учнів доцільно включати систему знань про культуру та побут рідної етнографічної групи, а також етнокультурної інформації національних меншин регіону. Це є загальнозрозумілим, оскільки розвиток дітей відбувається в

певному етнокультурному контексті, особливості якого, позначаються на специфіці розвитку, свідомості і самосвідомості учнів. Під час формування в школярів уявлень про своє місце в світі і соціумі, для розвитку дітей важливими є знання про етнічні культури, етнічну самосвідомість, менталітет, етнічний стереотип. Окрім того, етнокультурне виховання спрямоване на введення школяра в рідну для нього культуру, а в подальшому і в культури інших етносів чи народів. Етнокультурне виховання в учнів покликане визнавати, знати і цікавитися етнічними особливостями свого регіону мешкання, щоб в подальшому сформувати здатність до міжетнічного розуміння і діалогу (Лозко, 2001: 57).

Виховання соціально активної та творчої особистості закладено законами України про освіту. Тому кожен педагог шукає засоби для розвитку таких знань та компетентностей. Вважаємо, що вивчення культурної спадщини, традицій, цінностей, духовних надбань певного етносу чи народу дозволить сформувати необхідні компетентності, які закладені в освітній програмі. Процес етнокультурного виховання забезпечується засвоєнням етнокультурної інформації, творчою участю школярів у розвитку рідної культури. Отож, етнокультурне виховання є важливим етносоціальним процесом формування особистості, є невід'ємною складовою їхньої соціалізації, а педагогіка етнокультурного виховання покликана сприяти гармонізації міжетнічних, міжнаціональних відносин.

О. Моляко переконує про об'єктивну необхідність створення в навчальних закладах педагогічної атмосфери, спрямованої на формування в зростаючій особистості загальнолюдських цінностей, збагачених досвідом свого етносу, знанням і розумінням національних пріоритетів інших народів. При цьому важливо враховувати етнокультурні особливості, соціокультурну ситуацію в регіоні (країні) тощо (Моляко, 2005: 12). Зміст етнокультурного виховання різносторонній, але слід виділити найважливіші його складові, якими є: засвоєння рідної національної мови, засвоєння культурних традицій та їхнього розвитку. Загальноосвітні навчальні заклади, а також родина як первинний інститут, беруть участь у цьому процесі з самого дитинства (Цюняк, 2016: 85). Проблеми з впровадженням національної мови гостро відчуваються на територіях міжетнічних контактів, якою є і Закарпаття. Тут під впливом політичних і культурних обставин у титульного етносу зменшується сфера міжособистісного спілкування рідною мовою, а у багатьох його представників національна мова втрачається, етнокультурні тра-

диції переходять з активного функціонування у пасивну форму (Будник, 2011: 169). Тому актуальним є питання етнокультурного виховання учнів у полікультурному просторі Закарпатської області.

Вважаємо, що вивчення етнокультурного середовища Закарпаття слід розпочинати на уроках географії, а вивчення традицій окремих етносів на теренах області можна продовжити у позакласній роботі (гуртки, музеї, географічні товариства, експедиційна робота). На практиці творчий педагог повинен, по можливості, використовувати низку методів та засобів навчання для досягнення поставлених цілей. Новаторським засобом у навчанні географії є використання натуральних об'єктів, які сприяють формуванню безпосередніх уявлень школярів про географічні об'єкти і явища, як природного так і культурного спрямування (Смоляк, 2021: 84).

Вивчати із школярами етнокультурне середовище Закарпаття найкраще використовуючи екскурсійно-туристичний метод. Проведення екскурсій та туристських походів на природні та культурні об'єкти, у музеї та на виставки є одним із найцікавіших для учнів методів урочної та позакласної роботи. Він підвищує мотивацію учнів до вивчення географії. Для вивчення етнокультурного середовища Закарпаття можна застосовувати як навчальні так і позакласні екскурсії. Навчальні екскурсії повинні строго відповідати програмі, а от позашкільні екскурсії – це міні походи, де ведуться комплексні спостереження та дослідження географічного об'єкта. Відмітимо, що екскурсійно-туристичний метод узагальнює багато різних методів урочної та позакласної роботи і навчає використовувати набуті знання, уміння та навички в практичній діяльності. Цей метод має ряд особливостей та переваг. По-перше, можливість спостереження в натуральних об'єктах найбільш важливої та істотної інформації. По-друге, пов'язувати набуті знання за шкільною лавою із досвідом і знаннями, які отримані під час екскурсії. Крім того, важливим ознаками екскурсії є предметність та наочність (речова доказовість), а розповідь екскурсовода аргументується завдяки зоровим доказам. Важливо, що під час шкільних екскурсій вдало поєднуються традиційні педагогічні методи навчання і виховання, але використовуються вони з більшою наочністю і доступністю. Тому, відвідування музеїв, етнофестивалів, скансенів є важливим засобом вивчення етнокультурного середовища Закарпаття, адже вони виступають натурними (натуральними) об'єктами (моделями) вивчення. Це у свою чергу дозволяє поглибити обсяг та організацію навчального

матеріалу, а також забезпечити навчальний процес джерелами знань та практичними засобами навчання. Таке навчання є образним, яскравим, незабутнім, стимулює пізнавальну діяльність школярів, допомагає розвивати географічне мислення та культури. Під час екскурсій вчителю простіше керувати пізнавальною, розумовою та практичною діяльністю школярів, підвищувати виховний вплив, сприяти їх творчому та емоційному розвитку (Дашевська, 2012: 131).

Вивчення школярами етнокультурного середовища розпочинається ще на уроках географії. Згідно навчальної програми ця тема вивчається у 8-му класі у розділах «Населення України та світу» та «Природа та населення свого адміністративного регіону». Звісно, під час вивчення останнього, перед педагогом розкриваються значно більші можливості. Також змістом навчальної програми передбачено дослідження у вигляді екскурсії для ознайомлення з об'єктами природи та культурної спадщини своєї місцевості.

Закарпатська область має значний потенціал історичних, культурних та природних об'єктів. На теренах краю протягом багатьох століть оселялись люди різних націй, релігій, етносів, внаслідок чого сформувалось унікальне етнокультурне середовище. Незважаючи на асиміляційні та інтеграційні процеси різні національності та етноси беруть свої етнографічні, мистецькі, культурні, релігійні і навіть кулінарні традиції та особливості. Етнонаціональна структура населення Закарпатської області сформувалася історично під впливом географічних, економічних та культурних чинників. Такий міжетнічний культурний обмін та діалог між народами збагатили етнічні спільноти. Розбіжність етнічних груп позначились на формуванні окремих етносів на такій невеликій території. Попри те, ці етноси впродовж тривалого часу співживались з корінними українцями, що укріпило міжнаціональні відносини, виробило толерантність до представників інших культур.

На території Закарпаття, за даними перепису населення 2001 року (свіжіших даних, нажаль, немає) засвідчено, що із 1254,6 тис. осіб постійного населення краю українцями є 1010,1 тис. (80,5%); угорцями – 151,5 тис. (12,1%); румунами – 32,1 тис. (2,6%); росіянами – 31,0 тис. (2,5%); циганами – 14,0 тис. (1,1%); словаками – 5,6 тис. (0,5%); німцями – 3,5 тис. (0,3%); білорусами – 1,5 тис. (0,1%); євреями – 565 людей (0,04%). У сукупності тільки українці, угорці та румуни становлять 95,1% населення області, а дев'ять вищеназаних етнонаціональних спільнот

Закарпаття – 99,6% постійного населення. У всіх районах переважну більшість становлять українці, крім сучасного Берегівського району (тут значна частка угорців). Населення румунської національності проживає в основному у Рахівському – 11,6% та Тячівському районах – 12,4%. Щодо мовного складу населення, то він подібний до національного: понад 80% населення вважає своєю рідною мовою українську, 12,7% – угорську, 2,9% – російську, 2,6% – румунську. (Всеукраїнський перепис населення, 2001). Також відомо, що на Закарпатті добре збереглися такі етнографічні групи як бойки, лемки, гуцули та долиняни.

Отже, культурна спадщина, традиції, звичаї та обряди українців, національних менших та етносів Закарпаття є важливим джерелом знань та досягнення освітніх цілей. Практичне ознайомлення з культурою, побутом, традиціями, діалектами, кухнею, образотворчим мистецтвом місцевих жителів має неабиякий потенціал. Адже в Закарпатті є етнографічні музеї, які збирають, зберігають, вивчають та експонують етнографічні колекції, які знайомлять учасників із процесами етногенезу, побутом і культурою різних етнічних спільнот та історичних періодів. Більшість сучасних етнографічних музеїв регіону репрезентують відвідувачам тематичні експозиції традиційної культури українського народу та її локальних варіантів, зібраних з усіх етнографічних земель (Лемківщина, Бойківщина, Гуцульщина, низинне Закарпаття тощо). Сьогодні у Закарпатській області функціонує 89 музеїв, з яких вісім – державних, решта – на громадських засадах, які діють при навчальних закладах, різних установах і організаціях. За незалежної України виникло багато приватних музеїв, серед яких важливе місце займають історико-культурні та етнографічні музеї. Зокрема, Регіональний музей етнографії сіл пониззя ріки Теремля, музей Василя Тегзи в с. Грушево Тячівського району. Музеї етнографічного і мистецького профілю дають можливість комплексно ознайомитися із специфікою духовної і матеріальної культури місцевого населення. До державних музеїв належать Закарпатський обласний краєзнавчий, Мукачівський історичний (в замку «Паланок»), Хустський краєзнавчий, Берегівський та Свалявський районні, а також Виноградівський історичний музеї. В них зібрані різноманітні колекції, а в основних фондах цих музеїв понад 150 тисяч експонатів. На Закарпатті є 15-ть музеїв, які носять звання «народні». Серед найвідоміших – етнографічний музей «Лемківська садиба» в с. Зарічєво Ужгородського району,

кузня-гамора в Лисичові на Мукачівщині та музей ткацтва в с. Великі Береги Берегівського району (Музеї Закарпатської області, 2022). Це не повний перелік музеїв Закарпаття, де можна ознайомитися з етнографічними особливостями краю, адже, відомо, що багато громад, населених пунктів чи навіть навчальні заклади в області мають краєзнавчі кімнати, де представлені об'єкти природної, матеріальної, духовної та культурної спадщини Закарпаття.

Окрім музеїв, ознайомити школярів із етнокультурним середовищем краю можна відвідуючи етнографічні фестивалі, чи навіть залучати учнів до участі у них. Етнофестивалі дають можливість у повній мірі розкрити потенціал місцевості та допомагають дізнатись про культурні надбання та традиції. Так, протягом року в області проходять декілька фестивалів та свят, серед них відмітимо такі як: Міжнародний гуцульський фестиваль (м. Рахів); етнофестивалі «Бойко-Фест» (населені пункти Бойківщини), «Лемківська ватра» (села Кострино, Ворочево), «Свято Карпатського літа» (Вишківський перевал). Гастрономічні фестивалі: «Гуцульська бринза» (м. Рахів), «Червене вино» (м. Мукачево), «Фестиваль ріплянки» (с. Колочава), «Верховинська яфина» (с. Гукливе), «Сливовий леквар» (с. Геча), «Золотий гуляш» (с. Мужієво), «Берлебаський бануш» (с. Костилівка), «Великобичківські голубці» (сміт Великий Бичків). Найвідоміші на Закарпатті фольклорно-етнографічні свята: «На Синевир трембіти кличуть» (с. Синевирська Поляна), «Дзвінки перлини Верховини» (сміт. Воловець), «День Василя» та «Коляди в Старому Селі» (м. Ужгород), «Перечинські колядки» (м. Перечин), «Івана Купала» (с. Воеводино) та ін. (Фестивалі Закарпаття, 2022). Такі фестивалі та свята збирають значну кількість учасників, демонструючи культуру, побут та звичаї етнічних груп та населення регіону. Їх географія та періоди проведення є різносторонніми, що визначає їхню доступність для відвідування та вивчення загалом.

Поряд з екскурсійно-туристичним методом можна практикувати проведення експедиційної позакласної роботи. Позаяк гуртківці мають можливість збирати інформацію у своїх населених пунктах, досліджуючи традиції народної культури, мистецтва, фольклору тощо. За таких умов учні відчують свою причетність до відповідальної справи. Зібрані учнями різноманітні етнографічні матеріали можна оформити у шкільний музей (якщо такий наявний у закладі загальної освіти чи громаді загалом). На думку О. Будник, це дозволить вирішити низку завдань пов'язаних

з етнокультурним вихованням школярів, знайомити їх з унікальними традиціями і культурою етносів та надавати методичну допомогу педагогам (Будник, 2011: 173).

Створення середовища, що живить інтерес учнів до народної творчості, є важливим педагогічним завданням і умовою впровадження технології етнокультурного виховання. Для формування такого середовища особливо плідною є організація етнокультурних заходів різного рівня. Учні із захопленням беруть участь у різноманітних заходах, експедиціях, екскурсіях, гуртках тощо. Етнокультурні заходи дають можливість учням випробувати і ствердити себе у різних видах діяльності (Маєвська, 2010: 339).

Висновки. Отже, орієнтована модель вивчення школярами етнокультурного середовища Закарпаття може здійснюватися як під час уроків, так і в позакласній роботі. Так, на уроках географії учні ознайомлюються з етнонаціональним складом населення Закарпаття та основними етнографічними групами, які проживають у краї. Причому регіон відомий своєю етнокультурною різноманітністю та збереженням більшості традицій й звичаїв місцевого населення. У позакласній роботі важливим є екскурсійно-туристичний метод, адже натуральні об'єкти (музеї, садиби, скан-

сени) дозволяють ознайомити учнів з побутом, народними традиціями та звичаями національних меншин та етнографічних груп краю. У таких випадках передача соціокультурного досвіду здійснюється в природній невимушеній атмосфері, коли відбувається комплексне ознайомитися із специфікою духовної і матеріальної культури місцевого населення, колоритом, звичаями та обрядами мешканців. Окрім музеїв, учнів можна залучати до участі в різноманітних етнофестивалях загально регіонального, професійно-фахового, культурно-мистецького спрямування, які мають широку географію та періоди проведення. Все це у сукупності сприяє формуванню в школярів активної пізнавальної діяльності, мотиваційно-цілісного ставлення до етновиховного простору, а спадщина місцевого населення є потужним засобом формування етнокультурної компетентності, уявлень про національні цінності, відчуття духовності, патріотизму та міжетнічної толерантності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне висвітлення зазначеної проблеми. Перспективним напрямком подальшого наукового пошуку є аналіз застосування інших дидактичних засобів і методів, інноваційних педагогічних технологій у вивчення цієї тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будник О. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах інтегрування до європейського освітнього простору. *Współczesne strategie i wyzwania edukacyjne* / red. Dorota Sikora, Piotr Mazur. Chełm, 2011. S. 166-173.
2. Всеукраїнський перепис населення 2001. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/zakarpattia/>
3. Дашевська І.М. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка, Луганськ, 2012. № 4 (239). Ч. II. С. 129-134.*
4. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігійознавчий аспект: навчальний посібник. К.: АртЕК, 2001. 304 с.
5. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання: погляд на проблему. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота», Ужгород, 2005, № 8. С. 95-98.*
6. Маєвська Л. М. Модель підготовки майбутнього учителя до етнокультурного виховання молодших школярів. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. 2010. Вип. 28. С. 334-342.*
7. Моляко О. Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів. *Рідна школа, 2005, № 6. С. 10-12.*
8. Музеї Закарпатської області. URL: <https://zaktour.gov.ua/memorial/museums/>
9. Смоляк В. Микита М., Салюк М. Особливості формування етнокультурної компетентності в учнів на уроках географії. *Матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Географічні аспекти просторової організації території, суспільства та збалансованого природокористування» Україна, м. Ужгород, 1-3 грудня 2021 р. С.84-89.*
10. Фестивалі Закарпаття. URL: <https://tourinform.org.ua/categories/fests/>
11. Цюняк О. Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті етнокультурної парадигми. *Гірська школа Українських Карпат. Івано-Франківськ, 2016. № 15 С. 84-86.*

REFERENCES

1. Budnyk O. Formuvannya etnokul'turnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly v umovakh intehruvannya do yevropeys'koho osvith'oho prostoru [Formation of ethnocultural competence of future primary school teachers in terms of integration into the European educational space]. *Współczesne strategie i wyzwania edukacyjne* / red. Dorota Sikora, Piotr Mazur, 2011, pp. 166-173. [in Ukrainian].
2. Vseukrayins'kyu perepys naseleennya 2001. [All-Ukrainian Census 2001]. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/zakarpattia/> [in Ukrainian].

3. Dashevs'ka I.M., Tomkovych O.I. Interaktyvni metody navchannya ta yikh zastosuvannya v ekskursiyniy diyal'nosti [Interactive teaching methods and their application in excursion activities]. Bulletin of Luhansk National University. T. Shevchenko, 2012, Nr 4 (239), pp. 129-134. [in Ukrainian].
4. Lozko G. Ttnolohiya ukrayiny: filosofs'ko-teoretychnyy ta etnorelihiyeznavchyy aspekt : navchal'nyy posibnyk. [Ethnology of Ukraine: philosophical-theoretical and ethno-religious aspect: textbook]. ArtEC, 2001, p. 304. [in Ukrainian].
5. Maevska L.M. Etnokul'turne vykhovannya: pohlyad na problemu. [Ethnic cultural up-bringing: views on the problem]. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University: Series «Pedagogy. Social work», 2005, pp. 95-98. [in Ukrainian].
6. Mayevs'ka L. M. Model' pidhotovky maybutn'oho uchytelya do etnokul'turnoho vykhovannya molodshykh shkolyariv. [Model of preparation of the future teacher for ethnocultural education of junior schoolchildren]. Pedagogy of higher and secondary school: coll. Science. pr., 2010. Vyp. 28, pp. 334-342. [in Ukrainian].
7. Molyako O. Funktsional'na model' formuvannya polikul'turnoyi kompetentnosti shkolyariv. [Functional model of formation of multicultural competence of schoolchildren]. Ridna shkola, 2005. Nr 6, pp. 10-12. [in Ukrainian].
8. Muzeyi Zakarpat's'koyi oblasti. [Museums of the Transcarpathian region]. URL: <https://zaktour.gov.ua/memorial/museums/> [in Ukrainian].
9. Smolyak V. Mykyta M., Salyuk M. Osoblyvosti formuvannya etnokul'turnoyi kompetentnosti v uchniv na urokakh heohrafiyi. [Features of formation of ethnocultural competence in students in geography lessons]. Proceedings of the scientific-practical conference of students, graduate students and young scientists «Geographical aspects of spatial organization of the territory, society and sustainable nature management». Ukraine, Uzhgorod, December 1-3, 2021, pp.84-89. [in Ukrainian].
10. Festyvali Zakarpattya. [Transcarpathian festivals]. URL: <https://tourinform.org.ua/categories/fests/> [in Ukrainian].
11. Tsyunyak O. Profesiyna pidhotovka maybutnikh pedahohiv u konteksti etnokul'turnoyi paradyhmy. [Professional training of future teachers in the context of ethnocultural paradigm]. Mountain School of the Ukrainian Carpathians, 2016, Nr 15, pp. 84-86. [in Ukrainian].